

A SZARVASMARHATENYÉSZTÉS NEMZETKÖZI ÉS HAZAI KILÁTÁSAI

POPP JÓZSEF – HARANGI-RÁKOS MÓNIKA

ÖSSZEFOGLALÁS

A globális marhahústermelés stagnált az utóbbi években, de 2014-ig a szarvasmarha állomány bővülése várható, ezzel párhuzamosan a vizsgált időszakban a hústermelés évi átlagban mintegy 1,8%-kal nő. A marhahús világgiazi ára magas szinten marad, ehhez hasonlóan a termelési költségek is a drága takarmány- és az energiaigényes szállítási és hűtési költségek, valamint a szigorodó élelmiszer-biztonsági, környezetvédelmi és állatjóléti előírások miatt. A magas árak ellenére a fejlődő országok importja bővül a növekvő népességnek és jövedelemnek, valamint a hús iránti kereslet magas jövedelem rugalmasságának köszönhetően. Ehhez hasonlóan a magas nemzetközi árak jövedelmező exporttal kecsegtetnek, ami a meghatározó húsexportőr országokat további beruházásra ösztönzi a marhahús szektorban, annak ellenére, hogy gyakran előfordulnak élelmiszer-biztonsági és higiéniai problémák. Az EU-ban és Magyarországon 2012-ben és 2013 elején különösen magas marhahúsárak jellemezték a piacot, ellensúlyozva a magas takarmányköltségek hatását, így javult a termelők jövedelmezősége. Az EU marhahúságazata szoros összefüggést mutat a tejágazattal, mivel a marhahús-előállítás mintegy háromnegyede a tejelő állományból származik. Az EU-12 esetében ez az arány jóval nagyobb, 90% körül alakul. A hazai húsmarha-állomány létszámának növelését indokolja, hogy a nemzetközi előrejelzések szerint csökken a tejhasznú szarvasmarha létszáma, ugyanakkor nő a globális marhahús fogyasztás, habár kisebb mértékben, mint a baromfi- és halhús fogyasztása.

SUMMARY

Popp, J. – Harangi-Rákos, M.: MAIN TRENDS AND DEVELOPMENTS OF BOVINE MEAT PRODUCTION

Global bovine production, which has stagnated in recent years, is anticipated to start growing more rapidly as herds rebuild by 2014, and may increase 1.8% annually over the outlook period. Beef prices will remain on a high plateau through the projection under persistently high production costs due not only to high feed prices and energy related inputs including transport and cold chain supply costs, but also to increasingly more stringent food safety, environmental, and animal welfare regulations. As feed costs moderate somewhat, increased profitability should assure expansion. Despite strong meat prices, meat imports by developing countries are expected to increase, driven by population and income growth and high income elasticity of demand. Equally so, strong prices will result in sustained export earnings, which will encourage large meat exporting countries to invest in beef production despite the high prevailing incidence of food-safety and sanitary import bans. EU and Hungarian beef prices remained at exceptionally high levels throughout 2012 and beginning 2013, thus softening the effect of higher feed costs and reducing the pressure on producer margins. The EU beef market is strongly influenced by evolutions in the dairy sector, given that around two thirds of all cows held in the EU are dairy cows. The share in the EU-12 is remarkably higher, at around 90%. The increase of the beef herds in Hungary is justified by the fact that according to projections the global number of dairy herds is decreasing and the global consumption of beef is increasing (however, at a lower rate than the global consumption of poultry- and pork meat).

BEVEZETÉS ÉS IRODALMI ÁTTEKINTÉS

Ma a legnagyobb globális kihívást az élelmezés-, energia- és környezetbiztonság feltételeinek megteremtése jelenti. Az élelmezésbiztonság nemcsak fizikai értelemben vett kérdés, hanem elsősorban az élelmiszerárak és a vásárlóerő alakulásának a függvénye, mert ettől függ az élelmiszerhez való hozzájutás esélye. Az élelmezésbiztonság tehát egyrészt megfelelő mennyiségű és minőségű élelmiszer előállítását, másrészt az élelmiszerhez való hozzájutás biztosítását jelenti a globális világnépesség számára. Az élelmezésbiztonság esetében fontos a fizikai kínálat kérdése, egyébként az emberek rettegnek attól, hogy nem jutnak élelemhez, még akkor sem, ha van elegendő pénzük az élelmiszerek megvásárlásához. A szegény országokat az élelmiszerválság jobban sújtja, mint a gazdasági recesszió, ugyanis jövedelmük 50-60%-át élelemre költik. Így például a gabona áremelkedése azonnal érezteti hatását az abból készült élelmiszerek fogyasztói árának alakulásában, ezzel szemben az állati termékek árnövekedése csak késleltetve jelentkezik. A magas hozzáadott értékű élelmiszert fogyasztó gazdag országok lakosságát tehát kevésbé és késleltetve érinti a növényi termékek áremelkedése.

A kockázatkezelés szempontjából az élelmiszerhez való hozzájutás kockázatáról beszélhetünk: pénzt lehet tőzsdei spekulációból vagy akár félelemből is csinálni, de élelmiszert nem! Ezért a globális élelmezésbiztonsági háló kiépítése sürgető feladat a visszafordíthatatlan következmények elkerüléséhez. A szegény országokban számítani lehet további és folyamatos élelmiszerválságokra (éghajlati tényezők), ezzel együtt a népesség-vándorlás (Délről Északra) veszélyére. A Délről Észak felé irányuló migráció a jövő nagy kihívása. Európa retteg attól, hogy Afrikából Európába menekülnek az emberek az éhség elől. A menekültek beilleszkedése további problémát jelent, mert Európában a multikulturális modell kudarcot vallott (FAO, 2009).

A globális gazdasági expanzió és a népesség folytatódó, noha lassuló ütemű (éves átlagban 1,1% körüli) növekedése nyomán tovább élénkül az élelmiszerek, ezen belül elsősorban a hús iránti kereslet. 1960 és 2010 között a globális népesség létszáma 3-ról közel 7 milliárd főre bővült, 2050-re pedig meghaladja a 9 milliárd főt. Ez azt jelenti, hogy 1960 és 2050 között, vagyis egy emberöltő ideje alatt 6 milliárd fővel nő(t) a világ népessége. Születésszabályozást eddig egy országban vezettek be, nevezetesen Kínában az „egyke programot”. Ennek következménye az lesz, hogy Kína előbb megöregszik, minthogy meggazdagodna, ugyanis a teljes népességen belül folyamatosan csökken az aktív foglalkoztatottak aránya (FAO, 2009, 2011a).

A világnépesség a mai 7,1-ről 2050-re mintegy 9 milliárd főre nő. A globális lakosság létszáma tehát 30%-kal, az élelmiszerek iránt mutatkozó kereslet azonban 60%-kal emelkedik, ugyanis a fogyasztási szerkezet a magas hozzáadott értékű élelmiszerek, elsősorban a tej- és hústermékek javára mozdul el. A legnagyobb ütemben Afrika és Ázsia népessége növekszik. A változás nem is annyira globálisan, mint egyes országokra nézve lesz drámai. A jelenleg legnépesebb Kína lakosságának száma 2027-ben 1,65 milliárd körül éri el a csúcst, majd az évszázad végére közel félmilliárd fővel csökken a születésszabályozásnak köszönhetően (családonként általában egy gyerek születését engedélyezik). A század második felében India lesz a Föld legnépesebb országa, lakóinak száma 1,7 milliárd fő lesz (FAO, 2011a).

Az élelmiszerfogyasztás növekedését olyan tényezők is ösztönzik, mint a gazdasági fejlődés hatására növekvő keresletek, a migráció, vagy az életstílus és az étkezési szokások változása. A táplálkozási szokások gyors változása többek között a globális urbanizációval is összefügg. A földműveléssel felhagyó emberek tömegei

költöznek a városokba, ahol – részben az életszínvonal növekedésének köszönhetően – étkezési szokásaik megváltoznak. Strukturális természetű folyamatról van szó, amely összességében növeli a keresletet. De szélsőséges esetben az urbanizáció a mezőgazdasági munkaerő „elszívásával”, továbbá az infrastruktúra, az ipari parkok és lakónegyedek terjeszkedésével az agrárkibocsátást is korlátozhatja. Az urbanizációs és motorizációs folyamat ráadásul értékes termőföldet vesz el a mezőgazdaságtól. Egymillió fő városba vándorlása 40 ezer hektár területet igényel, a gépkocsiállomány egymillió darabszámmal való növekedése pedig 20 ezer hektár termőterületet vesz igénybe. Jelenleg a világ népességének több mint fele városokban él, a jövőben pedig elkerülhetetlenül még nagyobb túlsúlyba kerül a városi lakosság (2050-re a világnépesség 71%-a fog városban élni).

A világ népességének gyors növekedése mellett a Földfelszín területe változatlan marad. A globális földterület 13,1 milliárd hektárt tesz ki, vagyis a földfelszín 29%-át, ebből azonban csak mintegy 9 milliárd hektár, a Földfelszín 18%-a termékeny. Ezen belül mintegy 5 milliárd hektár a mezőgazdasági terület (1,4 milliárd hektárt tesz ki a szántó, 0,2 milliárd hektárt az ültetvény és 3,4 milliárd hektárt a gyepterülete) és 4 milliárd hektár az erdő. Az állattenyésztés használja a globális mezőgazdasági terület 80%-át, nevezetesen 3,4 milliárd hektár gyepterületet és 0,5 milliárd hektár szántóterületet (a szántó egyharmadát). Ez megegyezik a fagymentes globális szárazföldi terület 26%-ának. A Földfelszín 71%-át kitevő Óceánok már csupán 4 százalékpontja termékeny, azaz halászatra alkalmas. Ez is jelzi, hogy már középtávon alternatív fehérjetakarmányra lesz szükség (FAO, 2011b).

Bár globális viszonylatban az egy főre vetített élelmiszerfogyasztás csökkent az elmúlt években, a gabonafélék és olajnövények kereslete ennek ellenére rohamosan nőtt, egyrészt az étrend változásának, diverzifikációjának (tejtermék- és húsfogyasztás növekedése a feltörekvő országokban), másrészt a növekvő ipari felhasználásnak köszönhetően. Ugyanakkor említést érdemel, hogy elsősorban nem az előállított élelmiszer mennyisége és szerkezete a probléma, hanem annak globális elosztása, elsősorban az egyes háztartások jövedelem-helyzetének függvényében (mintegy 0,9 milliárd fő csak részben vagy egyáltalán nem tudja megvenni az élelmiszert). További probléma, hogy erősen keresleti piacon már a globális termelés kismértékű visszaesésekor gyorsan apadnak a készletek. Ez többek között azzal magyarázható, hogy a mezőgazdasági termékek nemzetközi kereskedelmi forgalma a kibocsátáshoz viszonyítva nem éri el a 10%-ot. Ráadásul a gabonafélék, az olajnövények és a hús exportárualapjának döntő hányadát csupán néhány „hagyományos” exportőr (az USA, Kanada, az EU, Ausztrália, Argentína, Brazília, Oroszország, Ukrajna, Malajzia és Indonézia) adja, és ezek szerepe a jövőben is ugyanolyan meghatározó marad (OECD/FAO, 2012).

Az élelmiszerfogyasztás szerkezete, azaz az étrend gyors ütemben változik, mert egyre többen egyre több magas hozzáadott értékű élelmiszert (elsősorban hús- és tejterméket) fogyasztanak. Mindez a földhasználat változásával jár az állattenyésztés javára, mert nő a kereslet a takarmány iránt. A hús- és tejtermékek iránti igények erősödésével párhuzamosan nő a gabonafélék és olajnövények kereslete, hiszen pl. egy kilogramm (élő súly) hús előállításához 2-8 kilogramm takarmányra van szükség. További gond, hogy az élelmiszer-termelés késleltetve követi az étrend változásából származó élelmiszer-fogyasztási szerkezet elmozdulását a tej- és hústermékek javára. Az időjárással kapcsolatos tényezők a kínálati oldalt befolyásolják, mert a jövőben is számolnunk kell a kedvezőtlen, esetenként szélsőséges időjárás által okozott terméskieséssel, a készletek megcsappanásával a főbb exportőr országokban. Ez

persze még nem vezetne feltétlenül az árak drasztikus emelkedéséhez, ha nem nőne folyamatosan a globális élelmiszerfogyasztás.

Ma az EU-ban a mezőgazdasági terület 66%-át az állattenyésztés hasznosítja, globális szinten ez a mutató 43% körül alakul. Mivel a népesség folyamatos növekedése mellett a földterület növelése erősen korlátozott, a jövőben 0,2 hektárnál is kisebb szántóterületen kell előállítani egy fő élelmiszer-szükségletét (FAO, 2011a). Ezért fontos lenne a hozamok emelése. Ugyanakkor az elmúlt másfél évtizedben számos termény esetében a hozamok stagnáltak vagy csak szerény mértékben növekedtek. Ez különösen a búzánál (pl. Európában az 1990-es évtized eleje óta) és a rizsnél (pl. Kínában az 1990-es évtized közepe óta) szembetűnő. A legfőbb ok a fejlesztési beruházások hiánya – a termelési kapacitások visszafogásával azonban egyre nehezebben elégíthető ki a növekvő belföldi és globális kereslet. Ezzel szemben a kukorica hozamok számottevően nőttek az elmúlt időszakban a komoly fejlesztések eredményeként. A főbb termények árának emelkedése hozzájárult a mezőgazdasági beruházások szerény növekedéséhez, de ezek nagyjából a hektárhozamok emelése helyett inkább újabb földterületek művelésbe vonására koncentráltak, amire Afrikában és Dél-Amerikában számos példát találunk.

A hektárhozamok növelését, stabilizálását az öntözésre alkalmas földterületek rohamos csökkenése is korlátozza. A víz egyre behatároltabb szerepet játszik a termelékenység fokozásában. Az elmúlt években a szárazság okozta termés kiesések jelzik, milyen komoly mértékben függ a mezőgazdaság a vízkészletek alakulásától. A világ számos térségében egyre élesebb verseny folyik a rendelkezésre álló vízforrások hasznosításáért a mezőgazdaság és az ipar, valamint a háztartások/közösségek között. A mezőgazdaság 70%-os részesedésével jelenleg a legnagyobb vízfogyasztó. Egyes térségekben, mint pl. Észak-Kínában már olyan mértékű a vízhiány, hogy a földterület egy része nem művelhető. Ez döntően arra vezethető vissza, hogy a sokmillióra duzzadt nagyvárosok megnövekedett vízfogyasztása miatt a talajvízszint több méterrel apadt és nagy területek elsivatagosodtak (FAO, 2011a).

Az elmúlt 50 évben a húsfogyasztás a népesség növekedésénél (+230%) kétszer nagyobb mértékben, 65 millió tonnáról 290 millió tonnára emelkedett (+450%). A városokban élők száma is folyamatosan emelkedik, elsősorban az ázsiai és afrikai országok gyors urbanizációjának köszönhetően. Az urbanizációval – és a nemzetközi kereskedelem liberalizációjával – egyre távolabb kerülnek egymástól a termelés és fogyasztás földrajzi központjai, aminek következtében nő a szállítás, a raktározás és a hűtés jelentősége, ezzel párhuzamosan az árukezelés költsége, ami ugyancsak hozzájárul az élelmiszerárak emelkedéséhez. Az évtized végére Kína és India jól kereső középrétege elérheti az egy milliárd főt. Szintén a rendszeres húsfogyasztás növekedését vetíti előre az élelmiszer-feldolgozó és szolgáltató szektor fejlődése, beleértve a gyorséttermi láncok terjedését is (OECD/FAO, 2012).

Napjainkban a húsfogyasztás legerőteljesebben a legolcsóbban előállítható húsféléknél nő (baromfi- és halhús). Nem lehet figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy az élelmiszerlánc veszteségének mérséklésével változatlan feltételek mellett egyrészt növelhető az élelmiszer kínálata, másrészt csökkenthető a fajlagos energia- és vízfelhasználás. Az élelmiszerlánc vesztesége a betakarítástól a végtermék elfogyasztásáig eléri az 50-60%-ot. Az emberi fogyasztásra előállított élelmiszerek esetében egyharmad, mintegy 1,3 milliárd tonna kerül a szemébe vagy veszteségként kárba vész évenként. Ennek a mértéke a hús esetében a megtermelt mennyiség 20%-át is elérheti. A fejlett országokban a megvásárolt élelmiszer 30%-át kidobják, vagyis élel-

miszerhulladék lesz (FAO, 2011a). Ezzel együtt az élelmiszertermeléshez szükséges vizet és energiát is kidobjuk.

Vizsgálatunk alapvető célja a marhahústermelés globális és hazai helyzetének, kilátásainak a részletes elemzése volt. Választ kerestünk továbbá arra, hogy milyen lehetőséget kínál a jövőben a marhahús termékpálya Magyarországon, beleértve a húselőállítás mellett a húsfeldolgozást és húskereskedelmet is.

ANYAG ÉS MÓDSZER

Az állati eredetű termékek, ezen belül a marhahús előállításának, kereskedelmének és áralakulásának világgpiaci kilátásai több ismert és elismert nemzetközi szervezet, valamint intézet és intézmény (FAO, FAPRI, az Európai Bizottság, OECD és USDA) prognózisaira támaszkodva került elemzésre. A vizsgálatot nehezíti, hogy a különböző előrejelzések módszertana eltérő, nem feltétlenül ugyanazon feltevésekre épülnek, nem ugyanazon időszakra szólnak, továbbá esetenként a gyűjtőfogalmak sem azonosan definiáltak. A marhahús termékpálya hazai kilátásainak elemzésénél elsősorban az Európai Bizottság, a KSH és az Agrárgazdasági Kutató Intézet adatbázisaira és kutatásaira támaszkodtunk.

Az általunk vizsgált időszak a világgpiaci kitekintés fejezetben az OECD/FAO anyag felhasználásával a 2009/11-2021 közötti évekre vonatkozik. A magyarországi adatok esetében a 2000 és 2010 közötti időszakot elemeztük.

EREDMÉNYEK ÉS ÉRTÉKELÉSÜK

A globális húsfogyasztás alakulása

A világ húsfogyasztása régióként és országonként igen jelentős eltéréseket mutat, hiszen az állati eredetű fehérjék, ezen belül is elsősorban a húsok iránti kereslet szorosan összefügg az életszínvonal alakulásával. Nem véletlen, hogy 1950 óta az elfogyasztott hús mennyisége megötszöröződött, 1970 óta pedig megduplázódott. Míg az 1980-as években a húsfogyasztás mintegy kétharmada még a fejlett országokhoz volt köthető, addig napjainkra ez az arány megfordult a fejlődő és feltörekvő országok javára. Ez a népesség növekedése mellett a fogyasztói jövedelmek emelkedésének tulajdonítható. Az egy főre jutó húsfogyasztás élősúlyban ma 42 kg (1. ábra). A fejlett országok egy főre vetített átlagos húsfogyasztása (90 kg) még mindig mintegy háromszorosa az étkezési szokások terén a leggyorsabb minőségi váltást végrehajtó feltörekvő országok egy főre vetített átlagos húsfogyasztásának (30 kg). Ez a nagy különbség azonban nem csak világviszonylatban érzékelhető, hiszen a legmagasabb és a legalacsonyabb húsfogyasztással rendelkező országok között Európában is közel háromszorosa az eltérés.

2050-re a globális húsfogyasztás 290 millió tonnáról 470 millió tonnára, vagyis 60%-kal emelkedik, azaz a fejenkénti húsfogyasztás 10 kg-os növekedésével számolhatunk 2 milliárd fő többletfogyasztó mellett. Az egy főre jutó húsfogyasztás évi 42-ről 52 kg-ra nő (élősúly), miközben 2 milliárd új fogyasztó lép a piacra. Az EU részesedése a globális hústermelésből 15% körül alakul. A népesség több, mint 80%-a az Európai Unió, Észak- és Dél-Amerika területén kívül él, a gazdasági növekedés motorja pedig Ázsia, ahol a globális népesség 70%-a él, elsősorban Indiában és Kínában. E két ország, de az egész távol-keleti térség egyre meghatározóbb szerepet játszik a világgazdaságban. A jövedelem emelkedésével párhuzamosan nő a fehérjefogyasztás is. Ha egy milliárd főre kalkulálva – Kína vagy India lakossága ennél egyébként nagyobb – az évi húsfogyasztás fejenként 10 kilogrammal nő, úgy 40 millió tonna többlettakarmányra

1. ábra A világ húsfogyasztásának alakulása 1970-2010 között (élő súly)

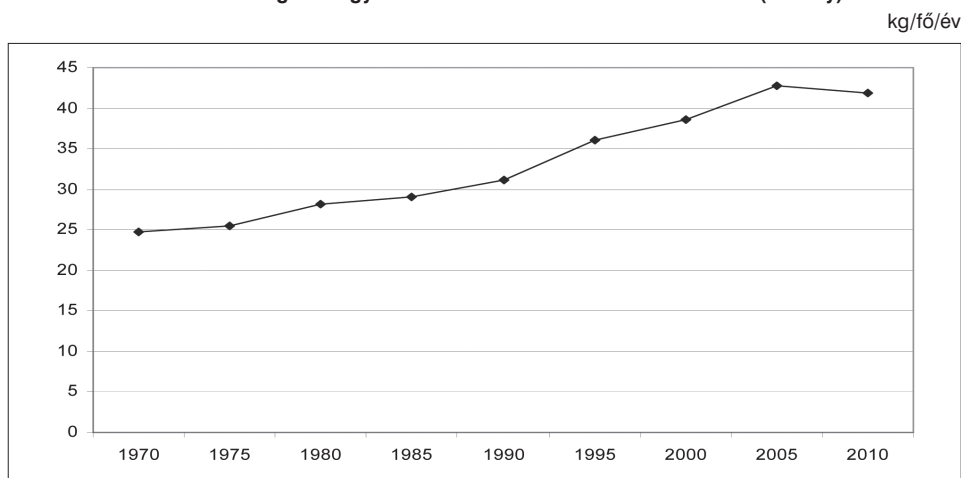

Figure 1. Global meat consumption between 1970-2010

Forrás (Source): FAO, 2011b

lesz szükség (1 kg hús előállításához átlagosan 4 kg takarmánnyal kalkulálva). A húsfogyasztás robbanásszerű növekedés ugyanakkor takarmányozási problémákat okozhat a fejlett állattenyésztéssel bíró országok esetében, de óriási lehetőségeket nyújt az olyan dinamikus fejlődő országoknak, mint amilyen Brazília, ahol nemcsak az export kibővülésére lehet számítani, hanem arra is, hogy a helyi középosztály jövedelmi helyzetének javulása a belső fogyasztás élénkülését is elősegíti majd.

1990 óta az akvakultúra 8%-kal, a baromfihús termelése 4%-kal, a sertéshúsé 2%-kal, a marhahúsé 1%-kal nőtt évi átlagban. Jelenleg a globális hústermelés 72%-át a sertés- és a baromfihús adja, a marha- és juhhús aránya 23%, illetve 5% (2. ábra). A hústermelés trendje azt mutatja, hogy az alacsony fajlagos takarmány-felhasználás irányába tolódik el a húsfélék előállítása. Ennek oka a kilogrammonkénti élő súlygyarapodáshoz felhasznált takarmány mennyisége. Nem véletlen az akvakultúra és baromfihús-előállítás előretörése (3. ábra).

A világkereskedelemben kerülő húsmennyiség a jelenlegi 26 millió tonnáról 32 millió tonnára, azaz 20%-kal nő 2021-re. Ma a globális húsexport 29%-át adja a marhahús és a globális termelés mintegy 11%-a kerül a nemzetközi kereskedelemben (az összes hústermelés arányában 9% ez az érték). Észak- és Latin-Amerika részesedése a globális exportból nő (OECD/FAO, 2012, USDA, 2013).

Említést érdemel a haltermelés alakulásának elemzése. Miután a tengeri és belvízi fogások már csak korlátozott mértékben növelhetők tovább, a világ népességének haligényét egyre inkább az akvakultúra termelése elégítheti ki. Ennek köszönhetően az akvakultúra a leggyorsabban fejlődő élelmiszertermelő ágazat a világon, 1990 óta átlagban évi 8%-kal bővült. Az akvakultúra a tengeri és édesvízi halak tenyésztése mellett a puhatestűek és rákfélék termelését is magában foglalja, nyitott vagy zárt, extenzív vagy intenzív tenyészetekben, a szárazföldön, tavakban, medencékben, a part menti vizekben, vagy a part menti nyílt vizekben.

A hal nemzetközi kereskedelme liberális (alacsony vám), a szegény régiókból a gazdagabb régiók felé irányul. Az étkezési haltermelés közel 30%-a (30 millió tonna vágott

2. ábra A világ hústermelésének megoszlása (2011)

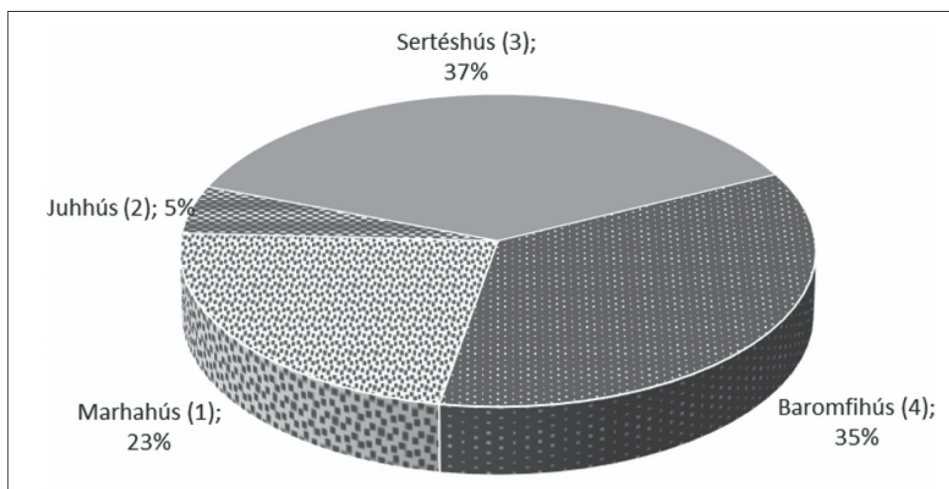

Figure 2. Global meat production by species
 beef meat (1); sheep meat (2); pork meat (4); poultry meat (5)
 Forrás (Source): OECD/FAO, 2012

3. ábra A globális hústermelés alakulása (2009/11-2021)

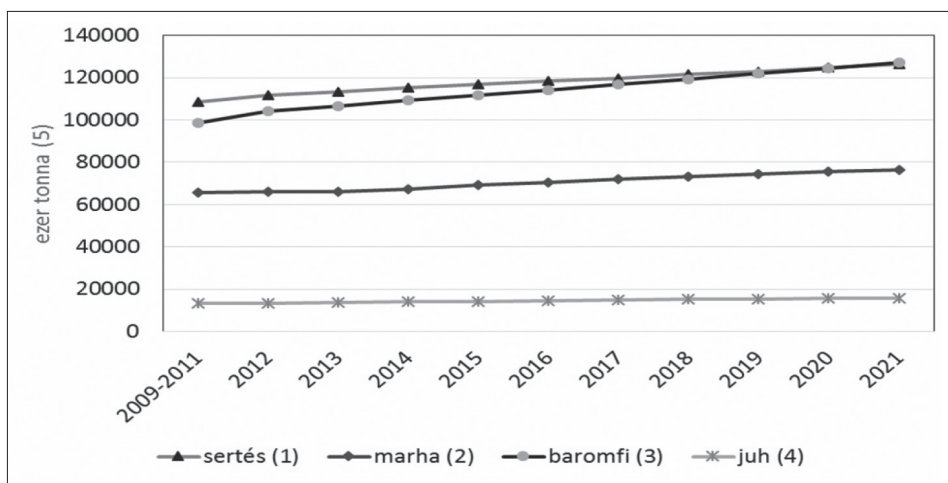

Figure 3. Evolution of global meat production by species
 pig (1); cattle (2); poultry (3); sheep (4); thousand tonnes (5)
 Forrás (Source): OECD/FAO, 2012; USDA, 2013

súly) kerül nemzetközi forgalomba: meghaladja az összes egyéb állati eredetű termékek globális forgalmát (26 millió tonna vágott súly). A halfogyasztás a világnépesség állati eredetű fehérjefogyasztásának 16, az összes fehérjefogyasztás 6%-át teszi ki. A globális fogyasztás halakból és a tenger gyümölcseiből továbbra is emelkedni fog az akvakultúra termelésének köszönhetően. A világ tengeri halászata a túlhalászat problémájával küzd

a korlátozott mennyiségű halállomány mellett, ugyanis a globális tengeri halállomány 32%-át túlhalásszák. Az évi 90 millió tonna tengeri halfogás (élő súly) gyakorlatilag nem változik, ebből mintegy 70 millió tonnát tesz ki az étkezési célú hal, a többi ipari célú felhasználásra (pl. halliszt, halolaj) kerül. Ezzel szemben az akvakultúra évi 60 millió tonnáról közel 80 millió tonnára növeli kibocsátását a vizsgált időszakban. Az összes étkezési halfogás így évi 130 millió tonnáról 150 millió tonnára nő (élő súly). Az egy főre jutó halfogyasztás pedig évi 18,5 kg-ról 19,6 kg-ra emelkedik. A tengeri halászat tehát továbbra is fontos szerepet játszik a hal iránti globális kereslet kielégítésében, a növekvő fogyasztáshoz azonban az akvakultúra járul hozzá. Az akvakultúra látványos eredményéhez főleg Ázsia (Kína), Dél-Amerika (Brazília) és Afrika járul hozzá. 2020 körül az akvakultúra termelése megelőzi a tengeri étkezési célú halfogást. Az akvakultúra növekvő haltermelésének köszönhetően a haltermelés 2000 óta megelőzi a sertés-, baromfi- és marhahús előállításának volumenét.

A takarmányértékesítés hatékonyságának és az emisszió alakulásának elemzéséből kiderül, hogy a legrosszabb mutatókkal a szarvasmarha- és a sertéságazat rendelkezik (4. ábra). Svéd mezőgazdasági szakértők és politikusok húsdó bevezetését javasolják az EU-nak a hústermelés üvegházhatású gáz (ÜHG) kibocsátásának csökkentése érdekében. Szerintük a fenntartható húsfogyasztást segítheti elő a differenciált emissziós adó kivetése az ÜHG kibocsátásának mértéke függvényében. Ezt azt jelentené, hogy a baromfihúsról és halhúsról alacsony adót, a sertés- és marhahúsról pedig magasabb adót vetnének ki. Ennek kockázata, hogy a hústermelés ott fog koncentrálni, ahol nincs adó és nem ott, ahol fenntartható. Ezzel a lépéssel a szigorú állatjóléti intézkedések mellett a húsdó tovább növelné a húsarakat az EU-ban.

GLOBÁLIS MARHAHÚSTERMELÉS ÉS -KERESKEDELEM

2010-ben a haszonállatok száma elérte a 27 milliárd egyedet. 1970-2010 között a húscsírke létszáma 273%-al, közel 20 milliárdra nőtt, ezzel szemben a szarvasmarháé csupán 32%-kal, 1,4 milliárd egyedre (1. táblázat). A húshasznú szarvasmarha létszáma

4. ábra Takarmányértékesítés hatékonyságának és az emisszió alakulása

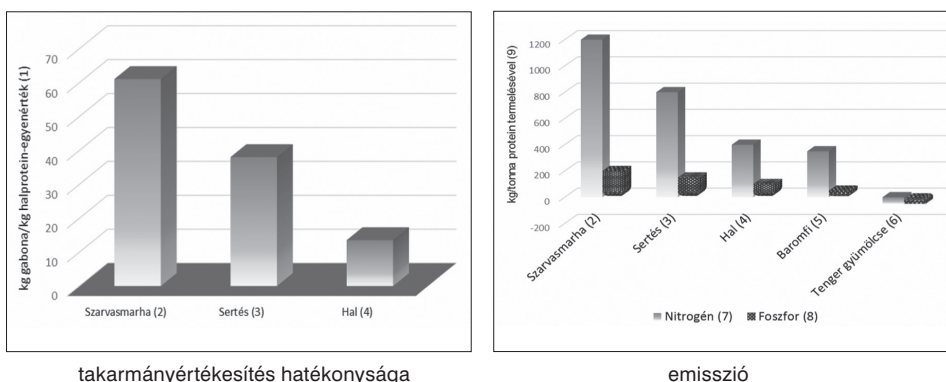

Figure 4. Feed efficiency and emissions
 1 kg of grain/1 kg of fish protein-equivalent (1); cattle (2); pigs (3); fish (4); poultry (5); seafood (6); nitrogen (7); phosphorus (8); kg/tonne of protein output (9)
 Forrás (Source): Hall et. al., 2011

1. táblázat

Globális állatállomány alakulása (1970-2010)

Megnevezés	1970	2010	Növekedés (13) (%)
	(millió) (14)		
Szarvasmarha (1)	1 081	1 428	32
Bivaly (2)	107	194	81
Teve (3)	16	24	50
Juh (4)	1 063	1 078	144
Kecske (5)	377	921	1
Sertés (6)	547	965	76
Kacsa (7)	256	1 187	364
Nyúl (8)	136	769	465
Pulyka (9)	178	449	152
Liba (10)	54	359	565
Csirke (11)	5 200	19 400	273
Összesen (12)	9 010	26 700	196

Table 1. Global animal population, 1970-2010

Cattle (1); buffalo (2); camels (3); sheep (4); goats (5); pigs (6); ducks (7); rabbits (8); turkeys (9); geese (10); chickens (11); total (12); increase (13); million (14)

Forrás (Source): FAOSTAT, 2012

mintegy 1,3 milliárd egyed, ennek egyharmada három országban található, nevezetesen Indiában, Braziliában és Kínában. Évi 300 millió egyed húsmarhát vágunk le világszerte, ennek felét Indiában, Braziliában és Kínában. A vágások száma 4%-kal nő évente (FAOSTAT, 2012). A húshasznú tehének globális létszáma nem ismert, mert a nemzetközi statisztika az általános „húsmarha” kategóriát használja, nem különíti el a tehének számát. Néhány meghatározó húsmarhatartó országban létezik statisztika a húshasznú tehének számáról: Brazília (52 millió egyed), USA (30 millió egyed), Argentína (20 millió egyed), EU (12 millió egyed). Indiában elvileg tiltott a tehénvágás, ennek ellenére nő az évi marhahús-előállítás, ugyanis a bivalyhúst (csak a tejhasznú selejt bivaly vágása engedélyezett) is ide sorolják, ráadásul évről évre nő a tiltott tehénvágások száma is. Ez az oka annak, hogy Indiában szédületes ütemben nő a „marha-és bivalyhús” exportja. Kínában gyakorlatilag nincs speciális húshasznú szarvasmarha, csupán tej- és kettős hasznosítású szarvasmarha. A tejhasznú szarvasmarha száma 1 milliárd körül mozog, ebből a tehének száma 0,27 milliárd egyed (FAO, 2006).

Az extenzív, legeltetésen alapuló szarvasmarhatartás a közvetlen emberi fogyasztásra nem alkalmas takarmánynövények hasznosításával jelentős mértékben növeli a mezőgazdaság kibocsátását. A szántóföldön előállított takarmányra (kukorica, szója, takarmánybúza, stb.) alapozott szarvasmarha-hizlalás esetében azonban a takarmány- és az élelmiszertermelés versenyez egymással a földért (csökken a közvetlen élelmiszertermelésre használt földterület). Ez a verseny azonban nem befolyásolja az éhezők számát, de hatást gyakorol, azaz növeli a takarmány- és élelmiszerárakat.

A marha- és borjúhús termelése meglehetősen szétszóródik a világ főbb régiói és országai között. Az USA vezető helye után, Brazília, az EU, Kína és India következik, majd három extenzív szarvasmarha-tartást folytató országot (Argentína, Ausztrália Oroszország) találhatunk a sorban. Az OECD/FAO becslése alapján 2011-ben a világ marha- és borjúhús-előállítása 66 millió tonna volt (USA, Brazília, EU és Kína részese-

5. ábra A marhahús világti kilátásai (2011-2021)

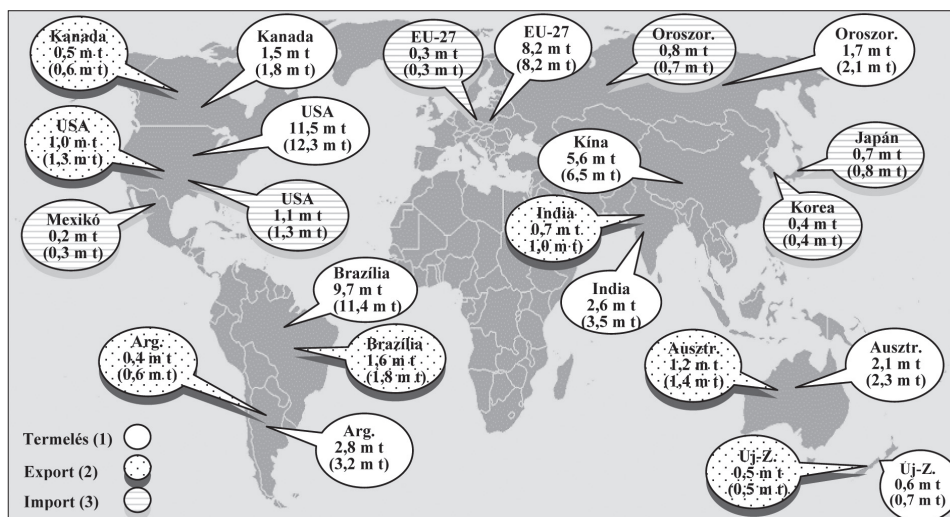

Figure 5. Global outlook of beef production and trade (2011-2021)

Production (1); exports (2); imports (3)

Forrás (Source): OECD-FAO, 2012

dése 55%), ami 2021-re évi átlagban 1,5%-kal, 75 millió tonnára emelkedik. Az állattenyésztési termelési ciklusok, amelyek a korábbi beruházási döntéseket tükrözik, továbbra is fennmaradnak (5. ábra).

A világ egy főre vetített marha- és borjúhús fogyasztása 6,6 kilogramm volt 2011-ben (OECD/FAO, 2012). A legtöbb marha- és borjúhúst a latin-amerikai országokban (Uruguay: 54,2 kg/fő; Argentína: 42 kg/fő; Brazília: 28,1 kg/fő), a legkevesebbet az ázsiai országokban (Kína: 2,9 kg/fő; India: 1,1 kg/fő) fogyasztották. 2021-re a marhahús fejenkénti fogyasztása várhatóan 6,9 kilogrammra emelkedik. A hústermékek kereslete a jövőben főleg Ázsiában, Latin-Amerikában és a nyersolajexportőr országokban nő, ahol folyamatosan bővül a fizetőképes középosztály. Meg kell jegyezni, hogy itt elsősorban az olcsóbb és szélesebb körben elérhető húsféléket érinti, a magas minőségű, drága marhahúst kevésbé. A vizsgált időszakban a fogyasztás a fejlődő országokban 25%-kal, a fejlett országokban 7%-kal emelkedik.

Az USA évi 11,5 millió tonnás termelésével a világ legnagyobb marhahús-előállítója. A marhahúságazat szereplői mindent megtesznek azért, hogy visszaállítsák a BSE-kór miatt megrendült bel- és külszíni fogyasztói bizalmat. Brazília szarvasmarha-állománya 1994 óta 25%-kal növekedett. Ma a szarvasmarha-állomány meghaladja a 190 millió egyedet (a lakosság száma 190 millió fő), az évi termelés pedig elérte a 10 millió tonnát. Már középtávon is a belső fogyasztás és az export növekedését várják a szakértők, a marhahús hazai ára versenyez a sertés- és baromfihúsával, exportára pedig a nagy exportőr országok exportáráival. Kína teljesítménye is hozzájárult a növekvő marhahús-termeléshez. Évi közel 6 millió tonna marhahús termelésével Kína a harmadik helyen áll a világon. Argentína jelentős marhahústermelő ország, ugyanakkor marhahús-fogyasztásban is az első között van a világon. Az elmúlt években a magas világti áraktól ösztönözve az argentin export olyan mértékben növekedett, hogy a kormány 2006-ban szigorú exportkorlátozásokat vezetett be (15%-os exportilleték

terheli az exportot), amit azóta is alkalmaz. További jelentősebb termelő ország még Ausztrália, Oroszország, Kanada és Új-Zéland (USDA, 2013).

A marha- és borjúhús globális kereskedelmének élénkülését egyelőre a szűk kínálat és a magas árak korlátozzák. A nemzetközi marhahús-piac legjelentősebb exportőre Brazília (1,6 millió tonna), Ausztrália (1,2 millió tonna), az USA (1 millió tonna), India (0,7 millió tonna), Kanada (0,5 millió tonna), Új-Zéland (0,5 millió tonna) és Argentína (0,4 millió tonna). Brazília, Ausztrália és az USA továbbra is a világ legnagyobb exportőr országai maradnak. A világkereskedelem évi 1,8%-kal, 7,6-ról 9,1 millió tonnára nő. Brazília, Ausztrália, az USA és India részesedése a nemzetközi kereskedelemben 60% körül alakul. A világtermelés 12%-a kerül nemzetközi kereskedelembé és ez az arány változatlan marad 2021-ig. Költséghatékonyság miatt az USA-ban és Brazíliában magasabb súllyal kerül hizlaldába a vágómarha (OECD/FAO, 2012).

Brazília a világ legjelentősebb marhahús-exportőre marad, a jövőben az élő marha exportjának növelésére is számítanak. Az évi export mennyisége a következő tíz évben 1,6-ről 1,8 millió tonnára emelkedik. Ausztráliában a belső fogyasztás stagnálása mellett a jövőben 1,2-ről 1,4 millió tonnára nő a kivitel. Az export további növelésének gátat szab a vízkészlet csökkenése, illetve a termelési költségek emelkedése. Az ausztrál marhahús fő felvevő piaca Japán és az USA. Az USA Japánba és Dél-Koreába irányuló marhahús exportja fokozatosan emelkedik, 2021-re elérheti az évi 1,3 millió tonnát, azaz a 2003. évi BSE válság előtti szintet a jelenlegi 1 millió tonna kivitellel szemben. Ugyanakkor az Ausztráliából és Új-Zélandról érkező marhahús-import mennyisége csökken, mert az alacsony minőségű marhahús előállítás a hazai szarvasmarha létszám emelkedésével nő (selejttehen létszáma is nő).

Kanada marhahús-exportja a 2003. évi BSE-kór által előidézett piaci válság után 2011-ben 0,5 millió tonnát tett ki. Kanadában a marhahízalás magas költségei és a marhahús-előállítás csökkenő jövedelmezősége miatt egyre több kanadai szarvasmarhát az USA-ba visznek át hizlalás céljából. A következő években az export lassú növekedésére nem számíthatunk. A termelés a jövőben alig emelkedik, így az export várható növekedése nem járul hozzá a belföldi árak mérsékléséhez. Új-Zélandon a húshasznú marhaállomány szerény mértékben csökken, az évi 0,5 millió tonna export pedig stagnál. Meg kell jegyezni, hogy Új-Zélandon és Ausztráliában óriási verseny zajlik a vízkészletért, gyepterületért a tej-, marhahús- és bárányhús-termelés között. A természeti erőforrások korlátozottak, így gátat szabnak a tej- és hústermelés egyidejű növekedésének (OECD/FAO, 2012).

Az USA továbbra is a világ legnagyobb importőre (1,1 millió tonna) marad, de Oroszország (0,8 millió tonna), Japán (0,7 millió tonna), Dél-Korea (0,4 millió tonna) és az EU (0,3 millió tonna) is jelentős mennyiségű marhahúst fog importálni. Oroszországban a belső fogyasztás növekedésével lépést tarthat a termelés, ezért a következő években nem emelkedik az import mennyisége. Középtávon az USA mellett Oroszország és Japán marad a legnagyobb importőr (USDA, 2013).

Az EU marhahúságazata szoros összefüggést mutat a tejágazattal, mivel a marhahús-előállítás mintegy háromnegyede a tejelő állományból származik (az EU-12 esetében ez az arány 90% körül alakul). A tejágazatban tapasztalható koncentráció és a fajlagos tejhozam emelkedése miatt az EU szarvasmarha-állománya 2008 óta folyamatosan csökken, évente átlagosan 1,1%-kal (ezen belül a tejelő tehének száma évi 1,8%-kal). A szűk kínálat és a magas árak miatt az elmúlt években csökkent az egy főre jutó marhahús-fogyasztás. A munkanélküliség növekedése és a gazdasági visszaesés következtében a fogyasztók inkább az olcsóbb húsféléket (baromfi és hal) választják a marhahús helyett.

Az EU-ban a marha- és borjúhústermelés a vágások megugrásával 8,4 millió tonnára nőtt 2011-ben, ezután visszaesett. A tejkvóta kivezetésének hatására a marhahústermelés átmenetileg szerény mértékben növekedhet, a vizsgált időszak végére azonban a kibocsátás 8 millió tonna alá esik. Az Európai Bizottság előrejelzése szerint a marhahúságazat kibocsátásának csökkenésével, de fogyasztásának szerény növekedésével számolhatunk. Elsősorban az új tagországokban várható az alacsony fogyasztási szint (2011-ben 5,7 kg/fő) növekedése. Az EU húsfogyasztásában a marhahús fogyasztása 19% körül alakul, a sertéshús továbbra is közel 50%-ot fog képviselni. A jelenlegi évi közel 8 millió tonna termelés alacsonyabb szinten stabilizálódik, az import nő, az önellátottság pedig 100% alá csökken (DG AGRI, 2013).

Az EU élő szarvasmarha- és marhahúsexportja az elmúlt néhány évben számottevően nőtt. Elsősorban a friss és fagyasztott marhahús Törökországba irányuló kivitele emelkedett, míg a tradicionális piacok, mint a Közel-Kelet és Kína részesedése alig változott. Említést érdemel, hogy Törökország jelentős mértékben csökkentette a marhahús importjára kivetett vámszintet. Az EU export-versenyképességét erősítette még a gyenge euró, valamint Brazília és Argentína kínálatának visszaesése. Ugyanakkor csökkent az EU élő szarvasmarha- és marhahúsimportja. A dél-amerikai országok EU-ba irányuló exportja visszaesett, de nőtt az USA-ból és Ausztráliából származó behozatal. Az EU 2011-ben és 2012-ben – 2003 óta – ismét nettó exportőri pozícióba került. Középtávon – a termelés csökkenésével és az euró erősödésével romlik az EU külkereskedelmi pozíciója, ami azt jelenti, hogy a marhahúsimport a becslések szerint 25%-al nő, míg az export mérséklődik. Az EU marhahúsból összességében elveszíti nettó exportőri pozícióját, az élőállatok esetében a kivitel 40%-os visszaesése ellenére nettó exportőr marad (DG AGRI, 2013).

TARTÓSAN MAGAS VILÁGPIACI ÁRAK

Az utóbbi években szélsőséges időjárás miatt a takarmánynövények globális termelése csökkent, ami a termelési költségek, ezzel párhuzamosan a termelői árak emelkedéséhez vezetett a szarvasmarha ágazatban. Az emelkedő fogyasztói árak miatt a tradicionálisan marhahúst fogyasztó országok lakossága is egyre több sertéshúst vásárol marhahús helyett. Az élő marha és a marhahús termelői ára rövid távon magas szinten marad, ugyanakkor 2015 után az állomány bővülésével várhatóan csökken (6. ábra). Kínálati oldalon a magas termelési költségek (különösen a takarmány és energia, valamint a szállítás és hűtés költségei) mellett a tovább szigorodó élelmszerbiztonsági, környezetvédelmi és állatjóléti előírások is költségnövelő tényezők. Keresleti oldalon a növekvő globális népesség és többletjövedelem a marhahús fogyasztásának emelkedéséhez vezet. Mindezek hatására a marhahús világpiaci ára nominálértékben 2021-re várhatóan 11%-kal lesz magasabb a 2009/11 közötti évek átlagárához képest (OECD/FAO, 2012).

A világpiaci árak összehasonlítását megnehezíti, hogy míg az USA-ban az 500-600 kilogramm vágott súlyú hizott bika nebraskai termelői ára a mérvadó, addig Braziliában és Argentínában a fiatal bika, az EU-ban pedig az „R3”, Magyarországon az „O” fiatal bika termelői árát közlik (7. ábra). Annak ellenére, hogy a legjobb húsmínőséget az USA képviseli, az Európai Unióban mégis magasabb az ár, ahol magas vámokkal védekeznek az import ellen. Figyelemre méltó az is, hogy még Magyarországon az „O” fiatal bika piaci ára az elmúlt évben meghaladta az argentin árat (Aliczki és mtsai, 2013).

Az EU-ban a termelői árak 2010-ben a Törökországba irányuló növekvő export

6. ábra A marhahús világpiacon (2011-2021)

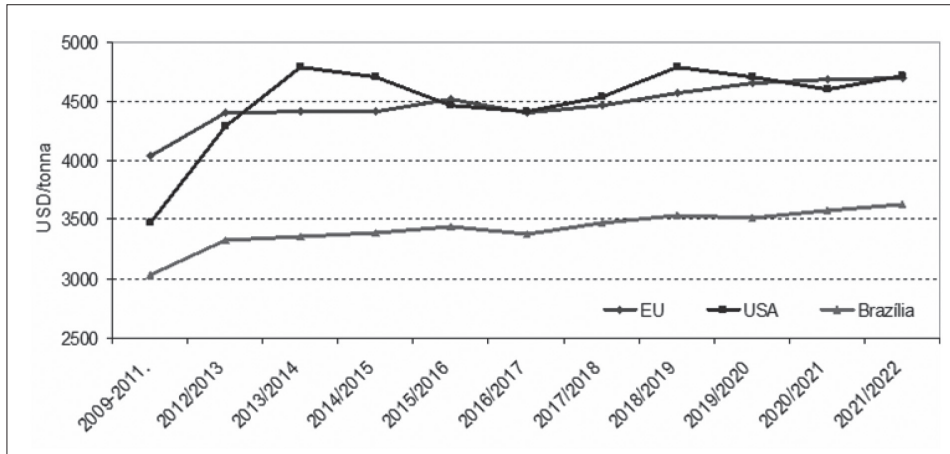

Figure 6. Evolution of world price of beef (2009/11-2021) (USD/tonne)

Forrás (Source): OECD/FAO, 2012

7. ábra A marhahús világpiacon árának alakulása (2012-)

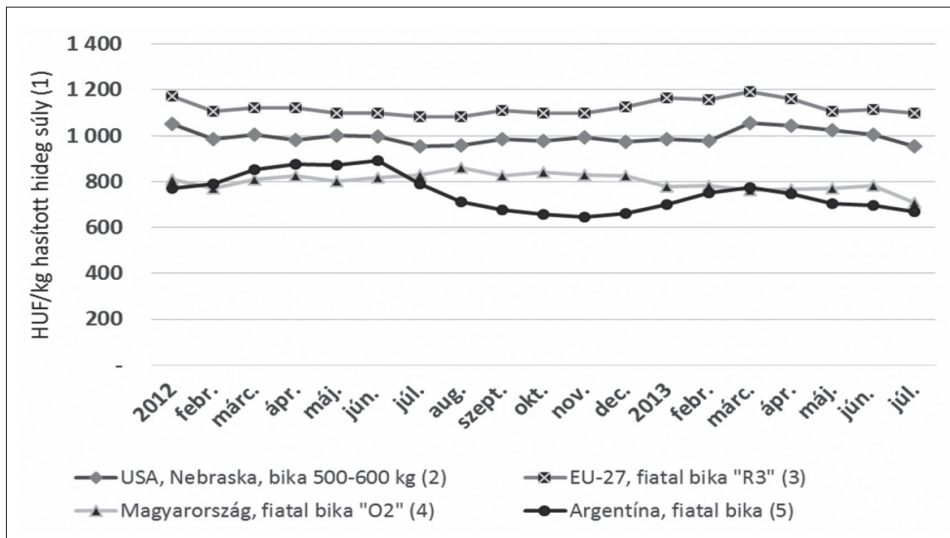

Figure 7. World beef price (2012-)

HUF/kg cold carcass (1); USA Nebraska, bull 500-600 kg (2); EU-27, young bull "R3" (3); Hungary, young bull "O2" (4); Argentina, young bull (5)

Forrás (Source): USDA, Európai Bizottság, Minagri, AKI PÁIR

hatására, vagyis az élő szarvasmarha iránti kereslet növekedésével kezdtek emelkedni. Ennek köszönhetően Magyarországon is javult a termelők jövedelmezősége. Magyarországon a vágómarha termelői ára 2011-ben és 2012-ben 24%-kal, illetve 11%-kal nőtt. 2013 elején a vágómarha nemzetközi felvásárlási ára tovább emelke-

dett, míg Magyarországon a törökországi export átmeneti visszaesése miatt enyhe arcsökkenés következett be (*Aliczki és mtsai*, 2013).

A MARHAHÚS TERMÉKPÁLYA KILÁTÁSAI MAGYARORSZÁGON

Magyarország a marhahústermelésben ökológiai adottságainál fogva évszázados hagyományokkal rendelkezik, ennek ellenére a marhahúsfogyasztás sohasem volt jelentős. A tradicionális magyar konyha a sertés- és baromfi-húst részesíti előnyben. E sajátos húsfogyasztási szerkezet társadalmi gyökere a kisparaszti viszonyok között gazdálkodók saját fogyasztására, elsősorban a házi baromfi- és sertésvágásra vezethető vissza. 2010-ben a marhahús, a belsőség és az egyéb húsfélék együttesen az összes húsfogyasztás 12%-át tették ki (*KSH*, 2012). Ezen belül az egy főre jutó marhahúsfogyasztás 2,5 kg körül alakul. Ezzel szemben az EU-ban a fejenkénti évi átlagfogyasztás 18-20 kg között változik (*DG AGRI*, 2013).

A szarvasmarha ágazaton belül – a tejágazat bizonytalanságaival szemben – a vágómarha törökországi exportjának fellendülésével néhány év alatt kétszeresére emelkedett a hazai felvásárlási ár. Az importőrök elsősorban húshasznú szarvasmarhát keresnek. Mivel ezek létszáma alacsony Magyarországon, az olcsóbb hazai fajták is elkelnek az exportpiacon. Így újra a termelők látókörébe került a magyar tarka, sőt az egyre több átkereszteléssel a kettőshasznú, illetve húshasznú szarvasmarhatartás terjed el. 2010-ben a szarvasmarha-állomány 55%-a holstein-fríz fajta volt, aránya 10%-kal csökkent egy évtized alatt. A magyar tarka aránya a vizsgált időszakban 18%-ról 15%-ra mérséklődött. A teljes állományon belül a magyar szürke aránya jelentősen 0,7%-ról 5%-ra nőtt (*KSH*, 2013). A világfajták közül említést érdemel a hereford (5%), limousine (5%), aberdeen angus (7%) és a charolais (8%).

A hazai fogyasztás alacsony szintjét a fogyasztási szokások mellett az ágazat hagyományos export-orientáltsága is magyarázza. A hazai termelők által értékesített élő állatok (borjú) 95%-át exportáljuk, elsősorban Törökországba, másodsorban Európa déli országaiba (Horvátország, Görögország, Olaszország). 2012-ben 60 ezer élő állatot értékesítettek a termelők. A hazai szarvasmarhatartók elsősorban magyar tarka és charolais fajtákkal kereskednek. A magyar termelői árakat a 2010-ben újra megnyíló török piac határozza meg. A kergemarhakór (BSE) járvány kitörése után Törökország is megtiltotta az EU-ból származó marhahús importját. Ennek hatására a török belső piacon irreálisan magas árak alakultak ki, ami szintén hozzájárult ahhoz, hogy a török kormány 2010-ben ismét engedélyezte az EU-ból érkező marhahús behozatalát. E lehetőséget az EU-ban Magyarország is kihasználta. Magyarország a kényelv betegség idején nem vakcinázott, hanem mentesített, ezért állategészségügyi státusza megfelel a török előírásoknak¹. Magyarország 2009-ben fejezte be a mentesítést, 2010-ben pedig az EU-tól megkapta a mentes státuszt (*Aliczki és mtsai*, 2013).

Törökország szigorú állategészségügyi követelményeket támaszt az importállatokkal szemben, így Magyarországon török állatorvosok folyamatosan ellenőrzik az exportra kerülő állatokat. A szigorú követelményrendszer és a bürokratikus engedélyezési rendszer következtében felmerülő kezdeti nehézségek gyorsan megszűntek. Az élő állatokat általában Isztambulig szállítják. Törökország más országokból (Uruguay, Franciaország, USA, Ausztrália, Brazília, Mexikó, Litvánia stb.) is importál szarvasmarhát, de intenzíven dolgozik saját állománya felfuttatásán is. 2012-ben Magyarország élő marha kivitele

¹ Vakcinázott állat esetében nehéz eldönteni, hogy a legyengített vírust vagy a vad változatot hordozzák-e az állatok.

csökkent, ugyanis 2011 végén Törökország ideiglenesen importtilalmat vezetett be a magyar exportra a szállítmányok eredetére vonatkozó visszaélések miatt. A korlátozás 2012 elején megszűnt. A termelői árak 2010 óta folyamatosan emelkedtek, és csak 2012 végén – a törökországi export átmeneti visszaesésével – következett be némi csökkenés. A marhahúskivitel nem változott lényegesen, a fő exportpiacok továbbra is Hollandia, Ausztria, Olaszország és Románia voltak (Aliczki és mtsai, 2013).

A hazai húsmarha-állomány létszámának növelését indokolja, hogy a nemzetközi előrejelzések szerint csökken a tejhasznú szarvasmarha létszáma, ugyanakkor nő a globális marhahúsfogyasztás (habár kisebb mértékben, mint a baromfi- és halhús fogyasztása). A 730 ezer hektár gyepterület nagy részét nem hasznosítjuk, ráadásul a húsmarhatartással a kevésbé értékes mezőgazdasági terület is hasznosítható. Meg kell jegyezni azt is, hogy a hazai szarvasmarha-állomány döntő hányadát adó holstein-fríz fajta nem alkalmas minőségi marhahús termelésére. A magyar tarka állomány nagy része kistermelők tulajdonában van, akiknek a jövőben a hús-, vagy a tejtermelés irányába kell elmozdulniuk. A fogyasztói szokások változásának megfelelően e termék feldolgozása még kiaknázatlan résipiaci lehetőségeket kínál. Továbbá az extenzív húsmarhatartás hozzájárulhat a környezet védelméhez és a vidéki népesség megtartásához.

A KSH adatai szerint a szarvasmarhák száma 2012 decemberében 753 ezer egyedet tett ki, 2011-hez viszonyítva 59 ezer egyeddel nőtt, azon belül a tehének száma 9 ezerrel volt magasabb (KSH, 2013). A szarvasmarha-állomány gazdálkodási formánkénti alakulásánál elmondható, hogy az állomány kétharmada társas vállalkozásoknál, egyharmada egyéni gazdaságoknál található. Ehhez hasonló képet mutat a tehénállomány alakulása is. Az átlagos tehénlétszám a társas vállalkozásoknál 256, az egyéni gazdálkodóknál alig 8 egyed volt (Harangi-Rákos, 2013). Vagyis a tejelő és a kettős hasznosítású állomány döntő része a 100 tehénnél többet tartó gazdaságokban található (KSH, 2013). 2003-ról 2010-re az egyéni gazdaságoknál az 1-2 szarvasmarhát tartók aránya 40%-ról 30%-ra esett vissza, míg a 3-9 szarvasmarhát tartók aránya 40% maradt (KSH, 2013). A tehénállományon belül folytatódott a korábbi években is megfigyelhető szerkezeti átalakulás, a húshasznú tehénállomány 82 ezer egyedre, a kettős hasznosítású állomány 55 ezer egyedre nőtt, így közel 140 ezer húshasznú tehénlétszámmal kalkulálhatunk. 2012-ben mintegy 1 000 gazdasági szervezet és 20 000 egyéni gazdaság tartott szarvasmarhát. Az üzemszerkezetre jellemző, hogy a húsmarhatartás döntően családi gazdaságokban vagy családi gazdaság méretű vállalkozásokban összpontosul, a nagyüzemek száma kicsi.

A húsmarhatartás nem bír el drága beruházásokat és tartástechnológiát. Az állatok elhelyezésénél, tartásánál és takarmányozásánál fontos alapelv az olcsó megoldások alkalmazása és a megfelelő méretű legelőterület. Magyarországon a gyepterületek hozama alacsony, ezért fontos a gyepterületek korszerű hasznosítása, a gyepterületgazdálkodás hatékonyságának javítása. Az állomány összetételéből következik, hogy a vágómarha-termelés mintegy háromnegyede a tejtermelő állományokból (selejt tehén, holstein hízbika), egynegyede a húsmarhatartásból származik. A hazai vágóállat termelés 1985-ben érte el a csúcspontot, azóta folyamatosan csökkent évi 360 ezer tonnáról 80 ezer tonnára (8. ábra). Az AKI vágási statisztikája szerint 2011-ben 100 ezer szarvasmarhát vágtak, ennek 66%-a vágótehén, 19%-a vágóbika, 12%-a vágóüsző, míg a fennmaradó 3% borjú és tinó volt (Aliczki és mtsai, 2013).

Az EU-csatlakozás után a marhavágás és -feldolgozás teljesen átalakult, számos vágóüzem felszámolás alá került. Ennek ellenére a kapacitások kihasználtsága alig éri el a 20-30%-ot. A legnagyobb hazai marhafeldolgozó üzemek fél- vagy negyedelt

8. ábra Magyarország vágómarha előállítás (1985-2011)

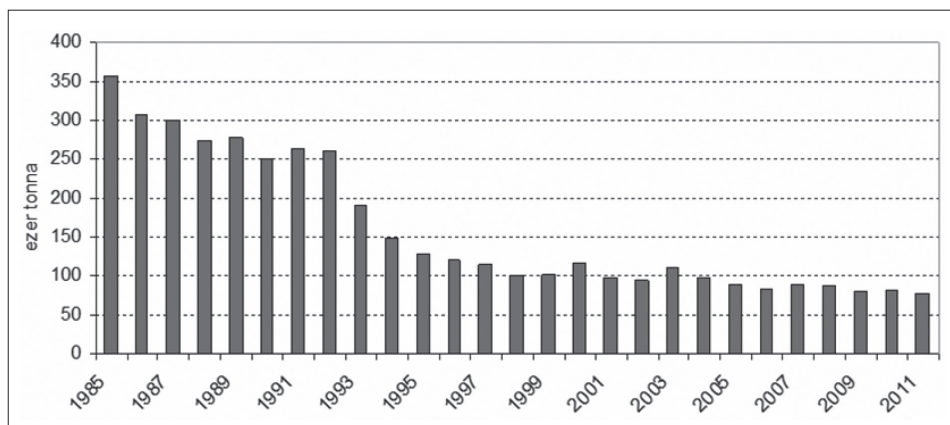

Figure 8. Beef-meat production in Hungary (1985-2011) (thousand tonnes)

Forrás (Source): KSH, 2012

marhát és darabolt marhahúst értékesítenek. Az utóbbi években csökkent a felezett és nőtt a negyedelt marha, a darabolt, hűtött és csomagolt marhahús értékesítésének aránya. A szakosított húsmarhatartás termékei a hazai vágóhidakon és élelmiszer-kiskereskedelmi üzletekben korlátozott mértékben található meg. A gyenge fizetőképességű kereslet és alacsony hazai marhahús-fogyasztás miatt az élelmiszerkereskedelem kevés figyelmet fordított a minőségi marhahús kínálatára. A hazai üzletek tökehúsként főleg a selejt tehének és tejelő marhák hizott bikaborjainak húsát értékesítik viszonylag alacsony fogyasztói áron. A minőségi, „márkázott” marhahús értékesítése csak nagyon kis hányadot tesz ki a marhahús kínálatában.

A magyar tarka hús forgalmazásával kevesen foglalkoznak; közéjük tartozik az Auchan lánc 12 áruháza (korábbi Cora). Az Auchan 2012-ben 15 tonna körüli mennyiséget forgalmazott a hentes a pultban kínált érlelt és friss húsból. Az ünnepek előtt jellemzően több minőségi hústerméket vásárolnak a hazai fogyasztók. Egyes multi- és transznacionális élelmiszerláncok importált angus érett (érlelt) és magyar tenyészetből származó friss, kezeletlen charolais marhahúst is értékesítenek. E termék fajtamegjelöléssel kerül forgalomba, magas fogyasztói árát azonban csak a tehetősebb vásárlói kör tudja megfizetni. Angus húst magyar tenyésztők is szállítanak a hazai éttermekbe, szállodákba (Aliczki és mtsai, 2013).

A top-up (nemzeti kiegészítő támogatások) mértéke 2012-ben 19 500 Ft/hízóbika, 39 600 Ft/anyatehén volt, az extenzifikációs támogatás (legfeljebb 1,4 állategység/ha) 7 300 forintot tett ki egyedenként. A 2013-ban megszűnt top-up pótlására 2012-től indult el a kérődző szerkezetátalakítási program, melynek célja a húsmarha- és juhágazatok gazdasági aktivitásának megőrzése, a húsmarha- és juhtenyésztésre alapozott területek hasznosítása, azok jó ökológiai állapotban tartása. A finanszírozás (13 milliárd forint) közösségi forrásból történik, formája termeléstől független támogatás, bázisidőszaka a 2010. július 1. és 2011. június 30. közötti időszak. A jogosultság feltétele anyatehén esetében: 8 hónapnál idősebb, húshasznú vagy kettőshasznú (<120 000 kg tej/év) nőivarú egyed, minimum 190 nap tartási idő; a hízóbika esetében: közvetlenül belföldi vágásra vagy exportra értékesített, 9 hónapnál idősebb bika, minimum 2 hónapos tartási idő. A kérelem beadásának feltétele minimum 1 hektár SAPS

terület. A támogatás elnyeréséhez három feltétel egyikét kell teljesíteni, nevezetesen a foglalkoztatás fenntartását, beruházás vállalását vagy képzésen történő részvételt. A támogatás 2013. évi összege anyatehenenként 51 ezer forint, hizott bikánként 22 500 forint, az extenzifikációs támogatás pedig 18 ezer forint körül alakul (Aliczki et al. 2013). A támogatás kifizetése a SAPS kifizetéssel együtt történik, futamideje 2 év (2012. május 15. – 2014. május 15.).

A HÚSFELDOLGOZÁS ÉS -KERESKEDELEM KILÁTÁSAI

A húsipar koncentrációja világszerte gyors ütemben halad. Ebben elsősorban Brazília és az USA vezet, ahol a felvásárlásokkal és összeolvadásokkal a nagy húsipari vállalatok még nagyobbak lettek (Tyson Foods, JBS/Bertin/Pilgrims, Cargill Meat Solution, Brasil Foods, Smithfield Foods). Az amerikai és brazil óriásvállalatok mellett a kínai Shineway Group is bekerült a világ tíz legnagyobb vállalata közé (top 10). A kínai Shuanghui International 2013-ban 4,7 milliárd dollárért megvásárolta a Smithfield Foods vállalatot. Európából a szövetkezeti tulajdonban lévő dán Danish Crown és Vion érdemel említést. A 10 vezető húsipari vállalat részesedése a globális vágásból 17%, a következő 10 legnagyobb vállalaté csupán 3%. Az európai húsiparnak még hosszú utat kell bejárni, mert továbbra is a szétaprózott, nemzetorientált, hazai húsipar a „vonzó”, igazi multinacionális szereplők nélkül (a JBS kivételével az olasz Inalca-ban). Németországban a Vion, az Egyesült Királyságban a (Grampian Country Food Group) igyekszik katalizátor szerepet játszani a koncentrációs folyamatban. Franciaországban a marha- és borjúhús feldolgozására specializálódott ABCS tekinthető új vezető húsipari vállalatnak. Még hosszú út előtt áll Spanyolország és Olaszország, ahol jelenleg a csökkenő marha-állomány és a visszaeső kereslet a fő téma (GIRA, 2012).

Magyarországon az egyes mezőgazdasági termékpályákon képződő összes profit szintje más ágazatokkal összevetve önmagában sem magas, mert erős verseny jellemzi az élelmiszerpiacot, így a húsipart is. Különösen erős a verseny az alacsony feldolgozottságú, alacsony hozzáadott értékű termékeknél (a feketekezelet aránya is e termékeknél a legnagyobb). Mivel a magyarországi mezőgazdasági termelők és feldolgozók jellemzően nem prémium kategóriájú tömegtermékeket állítanak elő, maga a feldolgozóipar is erős versenynyomás alatt áll. A marhahústermelés különböző fázisainak nemzetgazdasági szerepét nem a kibocsátás mennyiségén, hanem a hozzáadott érték és az eredményesség alakulásán keresztül célszerű mérni. A mennyiségi bázisszemlélet (tonna, liter, százalék stb.) uralja a hazai köztudatot, gondolkodást, holott az eredménysszemlélet sokkal többet mutatna a jövőbeni esélyekről, kilátásokról.

A feldolgozóipar beszerzésének földrajzi piaca az alapanyagok szállíthatósága és szállítási költsége miatt viszonylag korlátozott, ezzel szemben az értékesítési oldalon a magasabb hozzáadott érték alacsonyabb fajlagos szállítási költségeinek köszönhetően egyre kiterjedtebb földrajzi piacra termel, ahol a potenciális vagy tényleges versenytársak növekvő számával kell versenyezni. Az értékesítési piacon tapasztalható éleződő verseny aktuális piaci hatásait a feldolgozók kénytelenek közvetíteni a beszállítók felé. Az árhatások közvetítésének szintje attól függ, hogy az adott feldolgozónak milyen földrajzi piaci beszerzési lehetősége és/vagy földrajzi értékesítési pozíciója van. A rövid távú hatások és a hosszú távú érdekek ütköztetése esetén derül ki, hogy a piaci szereplők milyen tartalékeszközökkel képesek kezelni a felmerülő piaci problémákat. Ha a piaci szereplők alacsony tartalékokkal és viszonylag erős tárgyalási pozícióval rendelkeznek, akkor a beszerzési oldalon kénytelenek

a nyomásgyakorlás eszközához folyamodni. Az európai és tengerentúli húsipari nagyvállalatok tevékenységüket – piacszerzési céllal – az anyaországon kívülre is áthelyezték, illetve áthelyezik. Európában a határok e tekintetben (is) folyamatosan veszítenek jelentőségükből. A magyar húsipar és húskereskedelem szükségszerűen betagozódik a regionális „munkamegosztásba”, a szakosodás és a vezető cégek globális terjeszkedése elkerülhetetlen (*Popp és Potori, 2009*).

A húsfeldolgozás és -kerkedelem globalizálódása a logisztikai rendszerek globalizálódásával párhuzamosan megy végbe. A nemzetközi versenyképesség és fenntarthatóság (környezetvédelem, kőolajár stb.) szempontjából növekvő szerepe van a szállításnak, a hűtésnek és a logisztika egyéb területeinek. A koncentráció, a specializáció, a feldolgozás és kereskedelem regionalizációja egyre erősebben érvényesül. A regionalizáció nyomán a húsipar és húskereskedelem hatékonysága, ezáltal nyeresége nő, hiszen jobban ki tudják használni a különböző országok, illetve térségek eltérő fogyasztási szerkezetéből adódó előnyöket (pl. a sertésszalonna Magyarországon népszerű, ugyanakkor Ausztriában szinte eladhatatlan). A feldolgozással és élelmiszer-kiskereskedelemmel foglalkozó cégek igyekeznek optimalizálni az élelmiszerek terítését a más és más terméket előnyben részesítő piacokon.

A feldolgozók is törekedtek a helyi fogyasztói szokásoknak, kereslet-kínálati viszonyoknak megfelelően optimalizálni termelésüket (pl. egyik országban a karaj és steak, míg másokban a combhús keresettebb). Egy-egy vállalatcsoport több országban is termel, a termelési költségeket, folyamatokat és gyakorlatot („szokásokat”) napi szinten hasonlítják össze, a fejlesztési pénzeket pedig a legnagyobb nyereséggel kecsegtető vállalati tagokra összpontosítják. Döntéseiket befolyásolják az eltérő nemzeti szabályozásokból fakadó „profit-transzferálási” lehetőségek, amelyek csak a belföldi piacon működő hazai vállalkozások számára (lásd Magyarország) nem adottak (*Popp és Potori, 2009*).

Magyarország kis fogyasztói piacnak számít. A vállalkozások (magyar cégek és külföldiek helyi érdekeltségei, leányvállalatai) nemzetközi mércével kisméretűek, termelésük döntőrészt a belpiaci igények kielégítését szolgálja. A magyar tulajdonú vállalkozásokat a piaci részesedés megőrzése mellett a tőkehiány, az elavult technológia, a szerény innováció, a csekély volumen és az elsősorban réspiaci termékek előállítására jellemzi.

A magyar húsipari vállalatok fejlesztési és beruházási hajlandósága, illetve képessége nemzetközi összehasonlításban alacsony. A megfelelő technológiával rendelkező cégek elsősorban külföldi befektetők tulajdonában vannak, multinacionális cégek leányvállalataiként működnek. A multinacionális vállalatcsoportokon belül a K+F feladatok a tagok között szétoszthatók. A valóban innovatív új terméket gyakran az anyavállalat fejleszti és gyártja, a leányvállalatok jobb esetben díj ellenében az eljárást veszik át, gyakrabban a készterméket közvetlenül importálja a kereskedelem. A középvállalatok rendszerint tőkeszegények, kutatásra, fejlesztésre kevés forrásuk marad. A termékpaletta gyakran túlságosan széles, a gyártható mennyiség kevés, ami a fejlesztéseket jelentősen drágítja. A helyzetet súlyosbítja, hogy a szakiskolák felszámolásának, a szakképzés és a piac eltávolodásának következménye az egyre inkább érzékelhető szakemberhiány a magyar húsiparban. Tény, hogy a szakképzett munkaerő számára ez a pálya egyelőre nem kínál vonzó jövőt, alig van már jelentkező például húsipari szakképzésre (*Popp és Potori, 2009*).

Az alapanyagár emelkedése, az élőmunkát terhelő adók és járulékok, a korszerűtlen üzemek és az elavult termékkínálat miatt, továbbá a kis- és középüzemek korábban erőltetett fejlesztési támogatásai következményeként folyamatosan megszűnnek a

húsipari termelőkapacitások, a munkahelyek. A gyárbezárások és a cégkarcsúsítások okai szerteágazóak: csőd, végelszámolás, a termelés kihelyezése (*outsourcing*), racionalizáció, profiltisztítás, technológiaváltás, minőségi munkaerőcsere, forintárfolyam, magas inputárak, piacvesztés.

Az alkalmazkodási képesség és -készség hiányosságai mellett az utóbbi két év-tizedben eltérő irányú koncentrációs folyamatok zajlottak az élelmiszerláncban, így a marhahús termékpályán is. A marhahús előállításában dekoncentrációs folyamat ment végbe, ezzel szemben a feldolgozóipar kisebb, a kereskedelmi szektor gyorsabb ütemben koncentrált. Az éleződő versenyben a gyenge verseny- és alkalmazkodási képességű termelők piacról való kiszorulásához hozzájárult a vertikális szintek közötti eltérő koncentrációs fokkal magyarázható érdekérvényesítési különbség és az ebből adódó jövedelemvesztés.

A Magyarországon található kiskereskedelmi láncok általában több tagállamban működnek, sőt globálisan is terjeszkednek. Ebből következik, hogy az egyes országokban működő leányvállalatok csak részben folytatnak önálló üzletpolitikát, ugyanis a döntések egy részét, mint például a teljes nemzetközi hálózatban forgalmazott saját márkákra vonatkozó üzletpolitikájukat nagyobb régiókra kiterjesztve hozzák meg. A beszállítók kiszolgáltatottságát növeli a saját márka arányának növekedése, mivel a kereskedelmi lánc az árdiszkrimináció eszközével a gyártói márkatermékek kiszorításával egyúttal versenytársa is a beszállítónak. Ezen túl a beszállító bizonyos külön szolgáltatásokat vásárol a kereskedelmi lánctól, ahol monopolista túlárazási veszélyeknek is ki van téve. A nagyobb volument korlátozott földrajzi piacon értékesítő beszállítóknak szinte lehetetlen alternatív csatornákat, értékesítési lehetőségeket találni, ezért ragaszkodnak a késedelmes, de biztosan fizető kereskedelmi láncokhoz (a kétes háttérű kereskedőkkel való helyettesítés kockázatos). Továbbá a stabil, jól működő együttműködés fenntartása kisebb tranzakciós költségekkel jár (Popp és Potori, 2009).

KÖVETKEZTETÉSEK ÉS JAVASLATOK

A világgazdaság felgyorsult fejlődésével, a globalizációval a termelés feltételrendszere világszerte gyorsan változik és új kihívásokat támaszt a húszágazattal szemben. A változások legfontosabb meghatározói: az átalakuló kereslet, a tradicionális állati eredetű termékek csökkenő relatív árai, az integrált vertikális termékpályák egyre nagyobb jelentősége, a gyorsuló koncentráció a húsfeldolgozásban és -kereskedelemben, a súlyosbodó környezeti problémák, a klímaváltozás hatásai, a globális kereskedelem liberalizációja és az agrárpolitikai reformok.

Első helyen a kereslet átalakulását indokolt említeni. A gabonafélék iránt mutatkozó élelmiszer célú kereslet növekedésének üteme fokozatosan mérséklődik, ugyanis egyre jelentősebb lesz az állatállomány takarmányigénye. Ennek oka, hogy folyamatosan bővül az állati termékek, valamint a gyümölcs- és zöldségfélék iránti kereslet. Emellett egyre inkább előtérbe kerül a biztonságos, egészséges élelmiszerek fogyasztásának igénye. Ugyanakkor az egy főre jutó élelmiszerfogyasztás mennyiségi mutatói nem növekednek, sőt egyes termékeknél – például a gabonaféléknél – tartós csökkenés figyelhető meg az étrend folyamatos minőségi javulásával párhuzamosan a hús- és tejtermékek javára. További fontos tényező a nemzetközi árak alakulása. Az elmúlt években megtört a relatív árak csökkenő trendje és várhatóan ez a tendencia érvényesül az elkövetkező években is, ugyanakkor fel kell készülni a termelői árak nagymértékű volatilitására.

A nemzeti és a nemzetközi mezőgazdasági piacok egyre nagyobb mértékű integrációja valósul meg. Ennek eredményeként a mezőgazdasági termelésben a tradicionális mennyiségi megközelítés, vagyis bázisszemlélet helyett a piacra termelés és a jövedelem-centrikusság lesz meghatározó. A termelők sikerének záloga a teljes élelmiszerláncban való gondolkodás. A hústermelést hagyományosan meghatározó emberi munka szerepe is átalakul, mert a fizikai erő helyett mindinkább a termelést szervező és vezető tényező, azaz a munkaerő minőségi oldala kerül előtérbe. A piaci kereslet határozza meg a termelői döntéseket, így a gazdaságok szintjén a termelés specializációjával számolhatunk, regionális szinten a termelés diverzifikációjával párosulva.

A piaci kapcsolatok erősödésével párhuzamosan a termelési méretek is gyorsan növekednek, különösen az állattenyésztésben. A modern nagyüzemi állattenyésztési technológiák könnyen alkalmazhatók a világ különböző régióiban. Az állattenyésztési technológiák fejlődése viszont egyre nehezebb helyzetet teremt a kisüzemek és a családi gazdaságok számára. A közelmúltban készült elemzések és előrejelzések szerint a nyitott piaci versenyben csak azok a termelők tudnak fennmaradni, akik képesek termelési méreteik számottevő növelésére a fentebb említett szektorokban. Ugyanakkor a kisüzemek hatékonysági előnye a hagyományos agrárgazdaság körülményei között nem vonható kétségbe. A családi munka nagyobb termelékenységére és a kisebb gazdaságok alacsonyabb vezetési-, irányítási költségei általában kompenzálták a nagyobb üzemek fejlettebb technológiájából eredő előnyöket. Ma azonban nagy kérdés, hogy a kisüzem és családi gazdálkodás képes lesz-e megőrizni korábbi hatékonysági előnyeit az integrálódó élelmiszerpiacok környezetében. A tapasztalatok szerint csak szorosabb együttműködés, valamint egységes és szervezett piaci fellépés esetén lesznek képesek a tartós fennmaradásra.

A hústermelésben is egyre gyakrabban és hatványozottabban jelentkeznek a környezeti problémák, amelyek összefonódnak a globális klímaváltozás kihívásaival. Az intenzív termelési rendszerek környezet-károsító hatásának mérséklése komoly erőfeszítéseket igényel. A környezeti szempontból fenntartható, a klímaváltozás hatásait mérséklő hústermelés megvalósítása nem opció, hanem elengedhetetlen szükségszerűség. Ezért a tudomány eredményeire épülő gyors technológiai fejlesztés kiemelt prioritás. A húságazatban olyan termelési eljárások kifejlesztésére van igény, amelyekkel a fajlagos hozamok számottevően növelhetők a környezet károsodása nélkül. A húságazat termelékenységének és minőségének a javításához a kutatási és fejlesztési ráfordítások gyors növelésére van szükség. Versenyképes szarvasmarhatartás ma már nem képzelhető el versenyképes feldolgozás, kereskedelem, oktatás-kutatás, innováció és versenyképes intézményrendszer nélkül. A magyar szarvasmarha tenyésztés terápiajának talán legfontosabb eleme a tudás, a kutatás, az oktatás infrastruktúrájának és széles körű elérhetőségének megteremtése, valamint a nemzetközi tapasztalatcsere (nem szégyen másoktól tanulni). A hazai szarvasmarha ágazat sem képes komoly pénzforrásokat költeni kutatásra, fejlesztésre és innovációra. Ebben a helyzetben a kutatás, a fejlesztés és az innováció a bérmunka szintjére süllyedt, jóllehet jelentős hozzáadott értéket termelne a végtermék értékesítésében. Nem tudunk minden területen versenyképes lenni, de néhány szakágazatban talán igen, ahol érvényesülhetnének komparatív előnyeink. Hosszabb távon remélhetőleg a húsarhatartás példát mutat ebben.

A magyarországi feldolgozók a minőségi előírások puhulása miatt egyre gyakrabban az élelmiszerláncok árigényének megfelelő gyengébb minőségű, olcsóbb termékek előállítására állnak át. A termékek elkészítése nem ritkán a kereskedelmi láncok igé-

nyeinek megfelelően történik, ahol a láncok igyekeznek termeltetőként viselkedni a húsiparral szemben. Ez sokszor a minőség rovására megy, hiszen a gyártási folyamat meghatározója az, hogy a kereskedelmi lánc mekkora árat hajlandó fizetni egy termékért. A gyártó ilyenkor olyan termék elkészítésére vállalkozik, amely az adott árból még gazdaságosan elkészíthető. A jelenlegi technológiai színvonalon a tömegtermékek piacán nem vagyunk versenyképesek a külföldi versenytársainkkal szemben, mivel a nagy mennyiségű, olcsó hús előállítására nincs esélyünk a világ nagy marhahústartó régióival szemben. Így a hazai termelés szinten tartása, növelése elsősorban a magas hozzáadott értékű termékekkel, a kiváló minőségű húsmarha értékesítésével képzelhető el. A feldolgozás is szóba jöhet, de ez a technológiai színvonal emelését feltételezi, ami folyamatos innovációt igényel. Ehhez a húshasznú állomány további bővítése mellett a gazdálkodás jövedelmezőségének javítására van szükség.

A költségek további növekedése – többek között az egyre szigorúbb állatjóléti előírások miatt is – prognosztizálható. Ennek ellensúlyozására Magyarországon is az integrált termelési rendszerek térnyerése lehet a megoldás. A Nyugat-Európában és az USA-ban megvalósuló vertikális integráció egyértelműen elősegíti már a termelői és a feldolgozó szinten a jövedelmezőség javulását, hiszen a nyereség elosztása így költségarányosan is megvalósulhat és nem csupán a kereskedelmi szintet érinti. Magyarországon is szükség van néhány nagy integrált szervezet kialakítására, amely a tenyésztéstől az értékesítésig végzi feladatát. Magyarországon az integrációs kapcsolatok mind horizontális, mind vertikális szinten felbomlottak, a termelési költségek, így a legnagyobb súlyt képviselő takarmányköltségek is megugrottak, míg ezzel párhuzamosan a jövedelmezőség egyre csökkent. Ahhoz, hogy az integráció a termékpálya szereplői között ismét megvalósulhasson, érdekazonosságra lenne szükség. Csak erre lehet felépíteni egy hosszú távú, az egész vertikumot átfogó stratégiát, amely a tenyésztők, a hizlalók, a takarmánygyártók és a húsfeldolgozók számára egyaránt elfogadható (Popp és Potori, 2009).

Összefoglalva elmondható, hogy a hazai húsmarha ágazat helyzete az uniós csatlakozással javult. A növendék- és hízómarha ára az erősödő külpiaci (elsősorban törökországi) kereslet következtében a csatlakozás óta megduplázódott a húshasznú tehéntartók és marhahizlalók növekvő támogatása mellett. Ennek hatására az utóbbi években nőtt a húshasznú szarvasmarha-állomány létszáma és javult a végtermék minősége is. Ugyanakkor a húshasznosítású szarvasmarhák aránya még mindig alacsony az állományon belül, így a termelők főleg a tej- és kettőshasznosítású fajtákat értékesítik. A hazai alacsony marhahús-fogyasztás miatt a belföldi piac tovább zsugorodott, a marhavágások száma folyamatosan csökkent, azon belül különösen a bikavágásoké. Így az ágazat a jövőben is a külpiaci értékesítési lehetőségeknek lesz kiszolgáltatva. A hazai fogyasztás számottevő növekedésére a drága marhahús és a fogyasztói szokások miatt a következő években sem számíthatunk, a belső fogyasztás továbbra is döntően a selejt tehének vágására fog korlátozódni. Az ágazat helyzetét ma a kedvező külpiaci értékesítési lehetőségek jellemzik.

Mindezek a tényezők a hazai húsmarha-állomány bővülését vetítik előre. A külpiaci pozíciók megtartásánál fontos versenyképességi tényező a kedvező állategészségügyi státusz megőrzése. Magyarország az elmúlt évtizedekben inkább a tejtermelésre helyezte a hangsúlyt, a jövőben azonban újra bekapcsolódhat a nemzetközi kereslet kielégítésébe, mivel az EU-ban is nő a minőségi marhahús behozatalának mennyisége.

IRODALOMJEGYZÉK

- Aliczki K. – Garay R. – Nagy L. – Varga E. – Vőneki É.* (2013): A magyar mezőgazdaság főbb ágazatainak helyzete, piaci kilátásai rövid és középtávon. Kézirat, Agrárgazdasági Kutató Intézet, Budapest.
- DG AGRI* (2013) Prospects for Agricultural Markets and Income 2012-2022, European Commission. Directorate-General for Agriculture and Rural Development. Brussels, December 2012. http://ec.europa.eu/agriculture/markets-and-prices/medium-term-outlook/index_en.htm
- FAO* (2006): Livestock's long shadow – environmental issues and options. Rome. <ftp://ftp.fao.org/docrep/fao/010/a0701e/A0701E00.pdf>
- FAO* (2009): Proceedings of the expert meeting on how to feed the world in 2050. High-Level Expert Forum on „How to feed the world in 2050”, FAO, Rome, 12-13 October 2009. <http://www.fao.org/wsfs/forum2050/wsfs-background-documents/wsfs-expert-papers/en/>
- FAO* (2011a): Looking ahead in world food and agriculture: perspectives to 2050. Edited by Piero Conforti. Agricultural Development Economics Division Economic and Social Development Department Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2011, Paris Pages 539 (ISBN 978-92-5-106903-5) <http://www.fao.org/docrep/014/i2280e/i2280e.pdf>
- FAO* (2011b): World Livestock 2011 – Livestock in food security. Rome, FAO.
- FAOSTAT* (2012). FAOSTAT: <http://faostat.fao.org/>
- GIRA* (2012): The outlook for the world pork market. Richard Brown, GIRA. Presentation. 19th World Meat Congress, June 4-6, 2012 Paris.
- Hall, S. J. – Delaporte, A. – Phillips, M.J. – Beveridge M. – O’Kafe, M.* (2011): Blue frontiers: managing the estimated cost of aquaculture. The World Fish Center, Penang, Malaysia. 47.
- Harangi-Rákos M.* (2013): A társas vállalkozások és az egyéni gazdaságok gazdasági szerepének a változása, különös tekintettel az állattenyésztésre. Doktori (PhD értekezés). Debreceni Egyetem.
- KSH* (2013): A szarvasmarha-állomány kor és ivar szerinti megoszlása gazdálkodási formák szerint http://www.ksh.hu/docs/hun/xstadat/xstadat_evkozi/e_oma002d.html
- OECD/FAO* (2012): OECD-FAO Agricultural Outlook 2012-2021, OECD Publishing and FAO. http://dx.doi.org/10.1787/agr_outlook-2012-en
- Popp J. (szerk.) – Potori N. (szerk.)* (2009): A főbb állattenyésztési ágazatok helyzete. Budapest, Agrárgazdasági Kutató Intézet
- USDA* (2013): USDA Agricultural Projections to 2022. Washington: United States Department of Agriculture, USA <http://www.ers.usda.gov/publications/oce-usda-agricultural-projections/oce131.aspx#.UVFpJKHtvMA>

Szerzők címe: Popp J. – Harangi-Rákos M.
Debreceni Egyetem, Agrár- és Gazdálkodástudományok Centruma,
Gazdálkodástudományi és Vidékfejlesztési Kar, Gazdaságtudományi Intézet

Authors' address: University of Debrecen, Faculty of Applied Economics and Rural
Development, Institute of Economic Theory
H-4032 Debrecen, Böszörményi út 138.
poppj@agr.unideb.hu; rakosm@agr.unideb.hu